

ПРОБЛЕМИ НАУКИ І ОСВІТИ

УДК 342.734.5:331.538.2

Н.М. Павлішина

кандидат економічних наук
Запорізький національний технічний університет

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті окреслено основні напрями державної політики України у забезпеченні працевлаштування випускників вищих навчальних закладів. Визначено основні положення законів, указів та інших законодавчих актів у сфері зайнятості молодих фахівців. Проаналізовано роль державних і недержавних установ у працевлаштуванні молоді. Зроблено висновок про реальний вплив державної політики на працевлаштування студентів-випускників.

Ключові слова: державна політика, випускник ВНЗ, працевлаштування, законодавча база, трудовий потенціал, соціальний захист.

I. Вступ

Одним з вагомих чинників, які впливають на успішне працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, є державна політика зайнятості, зокрема її правова складова. Спираючись на законодавчу базу України можна відзначити, що держава зацікавлена в підготовці молодих фахівців у вищих навчальних закладах.

Аналіз законодавчої бази, результатів роботи державних і недержавних установ, які сприяють працевлаштуванню, дають підстави стверджувати, що на теоретичному рівні зроблено досить багато. Однак прийнятні положення не знаходять практичного втілення. А отже, держава як гарант реалізації права людини на працю не виконує покладеної на неї функції.

II. Постановка завдання

Мета статті – проаналізувати нормативно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення працевлаштування студентів-випускників; визначити роль державних і недержавних установ у сприянні працевлаштуванню молодих фахівців.

III. Результати

Пошук роботи і працевлаштування – це важливі завдання в житті кожної людини й випускників зокрема. Цьому питанню приділено багато уваги, адже саме робота забезпечує особі можливість заробітку й підвищення рівня благоустрою. Крім того, на робочому місці люди проводять значну кількість часу. Тому важливо, щоб напрям трудової діяльності відображав уподобання працівника й давав змогу професійної та особистісної реалізації.

Щоб проаналізувати, як реалізується державна політика зайнятості студентів-випускників, слід спочатку визначитись з основними термінами. Отже, працевлаштування, відповідно до ст. 1 Закону України “Про зайнятість населення”, – це “комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю” [1].

Працевлаштування слід відрізнити від поняття “зайнятість”, оскільки останнє передбачає “не заборонену законодавством діяльність осіб, пов’язану із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім’ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб’єктах господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно” [1].

Таким чином, поняття “працевлаштування” більш вузьке, і саме воно є метою сучасного студента-випускника. Зважаючи на конкуренцію на ринку праці, де перевага віддається працівникам із досвідом роботи, це питання постає гострою проблемою.

Саме захист інтересів випускників ВНЗ є одним з напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення. Адже забезпечення рівних можливостей особам у реалізації їх права на працю є першочерговим завданням держави у сфері трудових відносин.

Серед заходів, покликаних сприяти працевлаштуванню молоді, можна відзначити такі:

- а) розробка законодавчої бази;
- б) створення й регламентування роботи державних установ, покликаних сприяти підвищенню рівня зайнятості серед населення;

в) ліцензування й регламентування роботи недержавних установ, метою функціонування яких є сприяння працевлаштуванню.

Щодо законодавства, то на практиці сприяння держави працевлаштуванню студентів-випускників регулюється такими документами:

1) Конституцією України, що гарантує кожному "право на працю" (ст. 34) [5];

2) Кодексом законів про працю, у ст. 197 якого відзначено, що "молодим спеціалістам – випускникам державних навчальних закладів, потреба в яких раніше була заявлена підприємствами, установами, організаціями, надається робота за фахом на період не менш трьох років у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України" та забезпечується "правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу" (п. 1 ст. 5) [4];

3) Законом України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні". Цей документ зазначає, що "державна гарантує надання роботи за фахом на період не менше трьох років молодим спеціалістам – випускникам державних професійно-технічних та вищих навчальних закладів, необхідність яких була визначена державним замовленням (ч. 11 ст. 7) [3];

4) Законом України "Про зайнятість населення", ст. 24 якого містить положення про сприяння забезпеченню молоді першим робочим місцем. З метою залучення випускників до роботи в сільській місцевості їм надається "одноразова адресна допомога у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати за рахунок коштів Державного бюджету України" (ст. 28). Розширення можливостей для підвищення конкурентоспроможності молоді в Україні реалізовано за рахунок того, що студенти ВНЗ, які "здобули професію за освітньо-кваліфікаційним рівнем "кваліфікований робітник", "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта" (ст. 29). Період стажування відтепер заноситься у трудову книжку. Так студент зможе отримати свій перший, документально підтверджений, досвід роботи.

У вищого навчального закладу також є зобов'язання з працевлаштування студентів, які навчаються за державним замовленням. До нормативно-правових актів, які регулюють цей аспект взаємодії зі студентами-випускниками, можна віднести:

1. Закон України "Про вищу освіту", ст. 56 якого зазначає, що "випускник вищого навчального закладу, який навчався за державним замовленням і якому присвоєно кваліфікацію фахівця з вищою освітою пев-

ного освітньо-кваліфікаційного рівня, працевлаштовується на підставі направлення на роботу відповідно до угоди, укладеної між замовником, керівником вищого навчального закладу та випускником" [2]. Працевлаштування випускників, що навчалися за контрактом, забезпечується останніми самостійно. Як видно з наведеного, ВНЗ не гарантує працевлаштування випускника, а лише сприяє йому в цьому.

2. Постанову Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням" від 27 серпня 2010 р. № 784. Цей документ визначає новий порядок працевлаштування випускників, підготовка яких проводилася за державним замовленням. Його суть у тому, що ВНЗ тільки здійснює "інформування випускників про можливість працевлаштування на підставі укладених договорів" [8].

3. Постанову Кабінету Міністрів України "Про порядок працевлаштування випускників ВНЗ, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням" від 22 серпня 1996 р. № 992, яка визначає обов'язок вищого навчального закладу подати в органи виконавчої влади "перелік місць працевлаштування та умов, які вони зобов'язуються створити випускнику" за рік до закінчення навчання [6]. Звісно, перевага віддається працевлаштуванню випускників у державній структурі. Однак, урахувавши сучасні умови розвитку економіки України, в тому числі і значне зменшення державного сектору (до 30%, залежно від галузі економіки), керівництво вищих навчальних закладів, за відсутності запитів від державних підприємств, може сприяти працевлаштуванню випускників і на недержавні підприємства, оскільки вони є платниками податків і роблять внесок у розвиток економіки країни.

Молоді фахівці, які здобули освіту за рахунок державного бюджету, "повинні відпрацювати за місцем призначення не менше трьох років" та відшкодувати вартість навчання "у разі неприбуття ... за направленням або відмови без поважної причини..." [6]. Ця постанова досі не втратила чинності. Щодо величини відшкодування, то це питання законодавчо не врегульоване. Як результат, випускники ВНЗ, порушуючи угоди та договори, не несуть ніякої відповідальності.

Водночас, Міністерством юстиції наприкінці 2011 р. був розроблений проект постанови "Про затвердження Порядку визначення та відшкодування випускниками вищих навчальних закладів вартості навчання у разі порушення ними умов угоди про працевлаштування або договору-направлення та відповідальності замовника у разі відмови у

прийнятті їх на роботу” [7]. І якщо цю постанову приймуть, ситуація кардинально зміниться. Тоді студентам слід побоюватися можливих відшкодувань, тому що за розрахунками Міністерства ці суми будуть приблизно рівні вартості навчання за рахунок третіх осіб. При цьому слід зауважити, що така норма суперечить ст. 53 Конституції України, яка визнає за громадянами “право на отримання безкоштовної вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі” [5].

Однак на сьогодні між студентами і керівниками навчальних закладів усталилася негласна практика: випусник шукає робоче місце самостійно, а ВНЗ не направляє його на обов’язкове відпрацювання і не вимагає відшкодування збитків у разі відмови.

Ще одним напрямом державної політики щодо працевлаштування населення, у тому числі і випусників вищих навчальних закладів, є створення та регламентування роботи державних установ, покликаних сприяти підвищенню рівня зайнятості серед населення. До таких установ належать державні органи двох типів:

1) загальні – Міністерство праці та соціальної політики України та його органи на місцях. Їх діяльність полягає у збільшенні поінформованості студентів-випусників стосовно працевлаштування;

- 2) спеціальні, зокрема:
- Державна служба зайнятості. Робота цієї установи має більш практичне спрямування та полягає в наданні допомоги у працевлаштуванні. Студентам-випусникам, які мають намір працевлаштуватися за допомогою служби зайнятості “протягом десяти календарних днів з моменту реєстрації підшукується підходяща робота з урахуванням спеціальності. Якщо підходящої роботи не запропоновано, їм надається статус безробітних з виплатою допомоги по безробіттю до вирішення питання про працевлаштування згідно із законодавством про зайнятість населення” (п. 24 Постанови № 992) [6]. Однак робота Державної служби зайнятості орієнтована на надання рівних можливостей для всіх категорій населення;
  - молодіжні центри праці – це спеціалізовані установи, які реалізують свою діяльність за рахунок державних коштів. Центри розраховані на молодь та надають такі послуги, як: інформування з питань працевлаштування, консультування з юридичних питань, пошук місця роботи для молоді. Такі центри не надають статусу безробітного й не виплачують допомоги;
  - центри кар’єри та працевлаштування вищих навчальних закладів. Їх робота

спрямована на консультування, профорієнтацію та безпосередню реалізацію працевлаштування студентів – тимчасового або постійного. Перевагою звернення в такі центри є те, що ця установа може запропонувати майбутньому фахівцю вакансії, пов’язані з напрямками підготовки у ВНЗ, тобто роботу за фахом. До того ж, працедавець, подаючи заявку у такі центри, заздалегідь інформований про відсутність досвіду роботи та рівень професійної компетентності студентів-випусників.

Робота недержавних установ, метою функціонування яких є сприяння працевлаштуванню, також регламентується на законодавчому рівні. Діяльність суб’єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні в Україні, однакова для всіх та регулюється ст. 37 Закону України “Про зайнятість населення” [1]. Проте, як правило, такі установи зацікавлені, перш за все, у працевлаштуванні висококваліфікованих претендентів на посаду.

IV. Висновки

Проаналізувавши нормативно-правові засади державної політики у сфері працевлаштування студентів-випусників ВНЗ, можна зробити такі висновки. По-перше, вплив державної політики на працевлаштування випусників вищих навчальних закладів полягає в розробці законодавчої бази. По-друге, з метою забезпечення високого рівня працевлаштування молодих фахівців створено державні установи й регламентовано діяльність недержавних організацій. По-третє, на практиці роль держави зводиться лише до інформаційної підтримки випусників, практичні заходи майже не проводяться. По-четверте, роль ВНЗ зводиться тільки до сприяння працевлаштуванню, ніяких дієвих кроків у цьому напрямі також не реалізується. Усе це дає змогу стверджувати, що роль державної політики зайнятості як чинника успішного працевлаштування випусника вищого навчального скоріше номінальна, аніж реальна.

Список використаної літератури

1. Закон України “Про зайнятість населення” від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 7. – С. 35.
2. Закон України “Про вищу освіту” від 17.01.2002 р. № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – С. 134.
3. Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” від 05.02.1993 р. № 2998-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.ada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

4. Кодекс Законів про працю України : станом на 24.02.11 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=322-08>.
5. Конституція України: станом на 04.02.11 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%E2%80%A2F96%E2%80%A0>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок працевлаштування випускників ВНЗ, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням” від 22.08.2010 р. № 992 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/992-96-%D0%BF>.
7. Прес-служба міністерства юстиції [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=22211612.
8. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням” від 27.08.2010 р. № 784 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/784-2010-%D0%BF>.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2013.

Павлишина Н.М. Государственная политика занятости как фактор успешного трудоустройства выпускника высшего учебного заведения

В статье обозначены основные направления государственной политики Украины в обеспечении трудоустройства выпускников высших учебных заведений. Определены основные положения законов, указов и других законодательных актов в сфере занятости молодых специалистов. Проанализирована роль государственных и негосударственных учреждений в трудоустройстве молодежи. Сделан вывод о реальном влиянии государственной политики на трудоустройство студентов-выпускников.

Ключевые слова: государственная политика, выпускник вуза, трудоустройство, законодательная база, трудовой потенциал, социальная защита.

Pavlishina N. State employment policy as a factor in the successful employment of university graduates

This article highlights main directions of the government policy of Ukraine in ensuring employability of graduates of higher educational institutions. Were analyzed a legal foundation of Ukraine regarding the regulation of the recruitment process. In the analysis were defined basic laws and regulations that regulate the role of government and institutions in graduates in their employment. Were noted that basic laws contain provisions guaranteeing employment for young specialists. However, they often contradict each other, which make their practical implementation difficult. Some laws contain information not so much practical, but many recommendations. For example, the law determines that the universities assist with employment for students by providing them information about vacancies. However, it is not stated that the university must provide their work. Moreover, this applies only to those students who have studied for government order.

Quite conflicting regulations of laws for reimbursement of tuition fees in case of non-arrival graduates to the job place.

In addition to the analysis of government's influence on the employment of young professionals through legislation, were analyzed the role of government and private institutions in youth employment. Defined that in those direction were showed visible steps. However, it was noted that career and employment centers of higher education institutions do not perform their function due to insufficient linkages with potential employers. Youth Employment Center provides only a consulting service for employment. Get unemployed status and material assistance they cannot do. The Government Employment Service has not have priority on providing jobs for first graduates this Service has to provide jobs for all unemployed persons. Non-government recruitment agencies also do not provide benefits for students and inform about the job positions in the first place applicants with work experience. The above-mentioned lets make conclusion of the real impact of the government policy on the employment of graduate students.

Key words: government politics, graduate, employment, legislation, labour potential, social protection.